

ODMIANY PSZENŻYTA

Pszenżyto jest przede wszystkim zbożem paszowym, a obecnie uprawiane odmiany są mało przydatne do wypieku chleba. Nie znaczy to jednak, że prace hodowlane nad wytworzeniem odmian nadających się na cele piekarskie zostały zaprzestane. Według różnych informacji, do badań technologicznych trafia wiele ciekawych form, a na bardzo małą skalę wypieka się pieczywo z mąki pszenżytniej.

Powierzchnia uprawy obu form tego zboża wynosi ponad 900 tys. ha, z tego około 110 tys. ha przypada na formę jara. W strukturze zasiewów pięciu podstawowych zbóż z mieszankami obie formy stanowią 12%. Dla tak znaczącego arealu uprawy krajowy rejestr oferuje dwadzieścia sześć odmian ozimych i sześć jarych. Ponadto dwie odmiany ozime Eldorado i Mundo oraz jara Legalo znajdują się w rejestrze bez badań wartości gospodarczej i nie są zalecane do uprawy. Do 1 maja 2004 r. figurowały jako odmiany eksportowe. Wśród odmian ozimych cztery charakteryzują się półkarłowym typem wzrostu (Fidelio, Magnat, Voltario, Zorro).

W tabelach z wynikami zamieszczono tylko te odmiany pszenżyta, które znajdują się w doborze Porejestrowego Doświadczalnictwa Odmianowego na rok zbioru 2005. Są to odmiany rejestrowane w ostatnich latach oraz o największym znaczeniu w uprawie i nasiennictwie. Pominięto odmiany Alzo, Bogo i Presto. Plon odmian podano na dwóch poziomach agrotechniki: przeciętnym, bez ochrony chemicznej, oraz wysokim, cechującym się zwiększonym nawożeniem azotowym oraz ochroną przed chorobami i wyleganiem.

Znaczne różnice odmianowe w plenności i innych ważnych cechach skłaniają do uwzględniania tych właściwości w wyborze odmiany do określonych warunków gospodarowania. Odmiany rejestrowane w ostatnich latach, zwłaszcza ozime, cechują się na ogół lepszą plennością niż odmiany zarejestrowane wcześniej. Zdarzają się jednak przypadki odmian mniej lub bardziej pogarszających wyniki plonowania w krótkim czasie po rejestracji. Z reguły odmiany te nie zyskują większego znaczenia w uprawie.

Spośród innych cech największe znaczenie mają zwłaszcza mrozoodporność u form ozimych, odporność na porastanie ziarna w kłosie, odporność na wyleganie i choroby, a także termin dojrzewania, zawartość białka i inne cechy ziarna.

Większość odmian ma charakter uniwersalny i może być uprawiana w całym kraju. Zimotrwałość odmian pszenżyta ozimego w głównej mierze zależy od ich genetycznej odporności na niską temperaturę (mrozoodporności) oraz odporności na pleśń śniegową (sygnały o dużym porażeniu w zimie 2004/2005).

Przez wiele lat pszenżyto uważano za gatunek mało podatny na choroby. W miarę upływu czasu zwiększało się nasilenie chorób na pszenżycie. Obecnie występowanie rdzy brunatnej notuje się w 80% doświadczeń, septoriozy liści 90%, a septoriozy plew w 60% dla formy ozimej i 50% dla jarej. Jeszcze dwa lata temu gatunek ten uważano za znacząco odporny na mączniaka, a porażenie wtedy nie przekraczało 10% doświadczeń. W 2004 r. nastąpiło gwałtowane załamanie odporności na mączniaka,

głównie formy ozimej. Zanotowano wtedy 75% doświadczeń porażonych przez mączniaka. Szczególnie dużą wrażliwością wykazała się odmiana Lamberto oraz w mniej szym odmiana Kitaro.

Znajdujące się w rejestrze ozime odmiany krótkosłome dzięki wyraźnie lepszej odporności na wyleganie (mniejsze nakłady na ochronę przeciwko wyleganiu) są szczególnie przydatne do intensywnej uprawy.

Duży potencjał plonowania skłania rolników do uprawy tego zboża na paszę, nawet kosztem innych zbóż. Należy podkreślić, że zawartość białka najczęściej wynosi 11-12% u formy ozimej i około 13% dla jarej, przy dość małym zróżnicowaniu odmianowym. Mało poznana jest natomiast strawność oraz zawartość substancji antyżywniowych dla poszczególnych odmian.

Porastanie ziarna w kłosie może znacząco wpłynąć na jakość plonu. Wśród odmian pszenżyta występują duże różnice. Cecha ta nabiera znaczenia w lata kiedy warunki pogodowe utrudniają terminowy zbiór. Forma jara, jako najpóźniejsza ze wszystkich zbóż, jest szczególnie narażona na wystąpienie porastania.

Tabela 1. *Ważniejsze cechy rolniczo-użytkowe odmian pszenżyta ozimego (wg COBORU)*

Odmiany	Rok wpisania do krajowego rejestru	Plon ziarna		Mrozoodporność	Wysokość	Wyleganie	Mączniak prawdziwy	Rdza brunatna	Porastanie	Masa 1000 ziaren	Zawartość białka
		poziom a ₁	poziom a ₂								
		dt z ha									
1	2	3		4	5	6	7	8	9	10	11
tradycyjne											
Aliko	2005	78,3	90,0	5,5	120	6,9	7,8	7,9	3,2	46,9	11,7
Disco	1997	72,0	83,3	5	118	7,4	8,4	7,0	3,1	48,9	11,5
Hewo	2001	76,3	89,3	5,5	126	6,4	8,2	7,0	4,6	45,7	11,4
Hortenso	2005	80,7	92,3	5,5	122	6,9	7,9	7,8	5,9	48,0	11,4
Janko	2000	74,4	84,0	6,5	119	7,9	8,2	7,1	5,1	46,0	11,2
Kazo	2000	79,7	90,8	5,5	113	6,9	8,0	7,5	4,4	47,2	10,9
Kitaro	1999	73,9	86,1	4	110	7,9	7,1	6,6	3,5	47,4	11,6
Krakowiak	2001	73,8	85,6	6	115	6,4	7,5	7,8	4,4	44,5	11,5
Lamberto	1998	72,3	85,7	4,5	113	7,4	6,4	7,1	3,3	42,9	11,3
Marko	1997	75,0	87,9	3,5	114	6,8	8,1	6,4	3,7	44,4	11,5
Moderato	2004	79,4	92,9	5	120	6,5	8,4	8,7	3,4	43,0	11,4
Modus	1988	76,7	87,9	5	116	4,5	7,8	8,5	7,0	49,9	11,0
Pawo	2002	79,5	89,9	6	115	6,1	8,1	8,0	4,9	45,8	11,3

Tabela 1. cd.

1	2	3		4	5	6	7	8	9	10	11
Prado	1998	75,0	86,5	7	120	6,3	7,7	7,8	5,0	45,4	11,5
Sekundo	2001	73,8	85,9	5	121	6,4	8,0	6,2	4,7	47,6	11,0
Sorento	2002	78,9	90,0	4	117	7,2	8,1	7,8	5,6	46,1	11,4
Todan	2003	78,7	89,7	5	118	6,1	8,2	8,2	4,4	51,7	11,5
Tornado	1996	75,5	86,6	5,5	111	6,6	8,2	7,8	5,9	42,6	11,7
Witon	2002	79,0	90,5	5,5	109	7,7	8,0	7,2	4,1	41,5	11,7
krótkosłone											
Fidelio	1997	72,2	82,7	5,5	99	7,9	8,5	7,8	4,4	48,9	11,1
Magnat	2000	74,7	86,3	3	104	7,9	8,3	6,9	5,8	50,0	11,2
Woltario	2000	76,7	87,9	5	100	8,3	7,9	7,7	4,0	46,9	11,4
Zorro	2002	75,3	87,3	4	103	8,3	7,8	7,6	7,0	47,2	11,4

kol. 3: a_1 – przeciętny poziom agrotechniki, a_2 – wysoki poziom agrotechniki
kol. 4, 6-9: skala 9° – wyższe stopnie oznaczają korzystniejszą ocenę

Tabela 2. Ważniejsze cechy rolniczo-użytkowe odmian pszenżyta jarego (wg COBORU)

Odmiana	Rok wpisania do krajowego rejestru	Plon ziarna		Wysokość	Wyleganie	Mączniak prawdziwy	Róża brunatna	Masa 1000 ziarn	Porastanie	Zawartość białka
		poziom a_1	poziom a_2							
		dt z ha								
Gabo	1991	58,0	67,4	100	6,9	7,0	7,3	41,3	4,9	13,0
Migo	1994	61,1	71,6	103	7,0	8,3	7,9	43,2	5,6	12,5
Wanad	1997	60,4	70,0	111	7,0	7,7	7,0	43,6	3,9	12,9
Kargo	1998	60,9	72,1	107	7,9	8,1	6,4	40,8	5,8	12,7
Mieszko	1999	60,9	71,5	109	7,7	8,1	6,4	41,6	5,9	12,8
Matejko	2004	61,5	70,3	99	8,1	7,7	8,6	40,2	4,1	12,7

kol. 3: a_1 – przeciętny poziom agrotechniki, a_2 – wysoki poziom agrotechniki
kol. 5-7, 9: skala 9° – wyższe stopnie oznaczają korzystniejszą ocenę

mgr inż. Rafał Cyfert
COBORU Słupia Wielka